

УДК 351.824: 338.31

**ЗБИТКОВІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ – ЗАГРОЗА ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ
ДЕРЖАВИ****(Постконфліктні причини гальмування розвитку
підприємств машинобудівної галузі)**

Малюта Л. Я., к.е.н, доцент, Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя

**Малюта Л.Я. Збитковість підприємств – загроза економічній безпеці держави.
(Постконфліктні причини гальмування розвитку підприємств машинобудівної
галузі).**

Відомо, що прибуткова діяльність суб'єктів господарювання дозволяє не тільки своєчасно виплачувати заробітну плату та дивіденди, а й вкладати кошти у власний розвиток та своєчасно сплачувати податки, що, своєю чергою, забезпечує створення сприятливого інвестиційно-інноваційного клімату, своєчасну реалізацію державних соціальних програм тощо. З огляду на це, організація економічної безпеки підприємства має покликання забезпечити максимально ефективне використання ресурсів, стабільне його функціонування, забезпечення висхідного розвитку, захист від зовнішніх і внутрішніх загроз. У статті комплексно досліджено ефективність функціонування підприємств машинобудівної галузі. На основі фактичних даних проаналізовано їх структуру за показниками збитковості та прибутковості, представлено динаміку результату їх діяльності, структуру операційних витрат реалізованої продукції та їх рентабельність. Виявлено численні причини збитковості підприємств, що становлять в постконфліктних умовах реальну загрозу економічній безпеці держави та гальмують розвиток машинобудівної галузі зокрема. Для покращення існуючого стану запропоновано створення дієвої системи економічної безпеки, сприятливого податкового, соціального та правового середовища як шлях для забезпечення беззбиткового розвитку сучасних суб'єктів господарювання.

**Malyuta L. Unprofitable enterprises – a threat to the economic security of the state.
(Post-conflict causes inhibition of machine-building enterprises).**

It is known that the profitable activity of businesses allows not only paying wages and dividends timely, but also to invest in their development and pay taxes timely, which, in turn, provides the creation of a favorable investment and innovation climate, on-time implementation of national social programs, etc. With this in mind, the organization of economic security has a calling to ensure the most efficient use of resources for its stable functioning, rising ensure development, protection against external and internal threats. The efficiency of the machine-building enterprises is comprehensively investigated in the article. Based on evidence it analyzed their structure and rates of return loss, presented results of their work dynamics, structure, operating expenses of sales and their profitability. Revealed numerous loss causes of enterprises in post-conflict situations that constitute a real threat to the economic security of the state and inhibit the development of engineering industry in particular. To improve the existing state it proposed the creation of an effective system of economic security, favorable tax, social and legal environment as a way to ensure cost recovery of modern businesses.

**Малюта Л. Я. Убыточность предприятий – угроза экономической
безопасности государства. (Постконфликтные причины торможения развития
предприятий машиностроительной отрасли).**

Известно, что прибыльная деятельность субъектов хозяйствования позволяет не только своевременно выплачивать заработную плату и дивиденды, но и вкладывать средства в собственное развитие и своевременно платить налоги, что, в свою очередь, обеспечивает создание благоприятного инвестиционно-инновационного климата, своевременную реализацию государственных социальных программ и т.д. Учитывая это, организация экономической безопасности предприятия имеет призвание обеспечить максимально эффективное использование ресурсов, стабильное его функционирования, обеспечение восходящего развития, защиту от внешних и внутренних угроз. В статье комплексно исследована эффективность функционирования предприятий машиностроительной отрасли. На основе фактических данных проанализированы их показатели убыточности и прибыльности, представлена динамика результата их деятельности, структура операционных расходов реализованной продукции, рентабельность. Выявлены многочисленные причины убыточности предприятий, составляют в постконфликтных условиях реальную угрозу экономической безопасности государства и тормозят развитие машиностроительной отрасли в частности. Для улучшения существующего положения предложено создание действенной системы экономической безопасности, благоприятной налоговой, социальной и правовой среды как путь для обеспечения безубыточного развития современных субъектов хозяйствования.

Постановка проблеми. Як відомо, основою для динамічного розвитку національної економіки є ефективна діяльність вітчизняних підприємств. Наявність у суб'єктів господарювання за результатами їх діяльності прибутку дозволяє не тільки своєчасно виплачувати заробітну плату та дивіденди, а й вкладати кошти у власний розвиток та своєчасно сплачувати податки, що, своєю чергою, забезпечує створення сприятливого інвестиційно-інноваційного клімату, своєчасну реалізацію державних соціальних програм тощо.

На жаль, на даний час бачимо дещо іншу ситуацію, яскравий приклад того, як окремі елементи економічної та політичної кризи залишають свій негативний відбиток на діяльності багатьох промислових підприємств, у т.ч. і машинобудування, що проявляється, насамперед, у масовій їх збитковості та низькій рентабельності виробництва, цінових та структурних диспропорціях, недостатньому рівні конкурентоспроможності, незадовільній структурі балансу на рівні підприємств галузі, дефіциті обігових коштів, неплатоспроможності, незбалансованості відтворювальних процесів тощо. Зазначені процеси значно гальмують розвиток промисловості та окремих підприємств, стають загрозою економічній безпеці суб'єктів господарювання та держави загалом. Ці та інші обставини обумовлюють актуальність та своєчасність проблеми організації економічної та майнової безпеки підприємств.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематиці організації та забезпечення економічної безпеки в контексті розвитку сучасних суб'єктів господарювання, на даний час, присвячено праці багатьох учених. Зокрема істотний внесок у дослідження даних питань зробили такі вітчизняні науковці: Б. Андрушків, В. Борейко, Т. Васильців, М. Войнаренко, С. Ілляшенко, В. Лук'янова, В. Нижник, А. Турило, Л. Шемаєва, С. Шкарлет та ін. [1-9]. Разом з тим окремі аспекти проблеми формування середовища забезпечення економічної безпеки та обґрунтування пропозицій щодо зменшення кількості збиткових підприємств залишаються актуальними і потребують подальшого вивчення.

Метою статті є виявлення та розкриття причин збиткової діяльності вітчизняних підприємств, що становить загрозу їх економічній безпеці, гальмує розвиток та визначення напрямів подолання кризової ситуації постконфліктного характеру.

Викладення основного матеріалу. Як відомо, в постконфліктних умовах функціонування підприємства зіштовхуються із впливом ряду чинників зовнішнього та

внутрішнього середовища, які гальмують їх динамічний розвиток або ставлять під загрозу досягнення визначених цілей. Особливого значення дані аспекти отримують в сучасних умовах господарювання. Ситуація, яка склалась на сході України, тимчасова окупація АР Крим – ці та інші обставини здійснюють значний негативний вплив не лише на економіку нашої держави, а й на окремих суб'єктів господарювання. В результаті багато підприємств збанкрутували, інші – отримують збитки.

Загалом, аналіз розвитку вітчизняних підприємств за останнє десятиліття засвідчує, що діяльність більше третини із них є збитковою, що впливає на стан національної економіки та несе значні загрози для економічної безпеки. Протягом 2008-2010 рр. загальна кількість збиткових підприємств в Україні зросла з 32,5 до 41,0 % (табл.1). Ще гірша ситуація спостерігається у різних видах економічної діяльності, де за цей період кількість збиткових підприємств зросла на 8-15 %.

Таблиця 1 – Збиткові підприємства за видами економічної діяльності, %

Види економічної діяльності	Роки					
	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Усього	32,5	37,2	41,0	39,9	34,9	35,5
Сільське господарство, мисливство, лісове господарство	26,3	28,4	30,5	30,3	17,0	21,8
Промисловість	33,4	39,1	41,3	40,3	37,4	38,0
Будівництво	32,1	37,2	44,7	43,0	39,5	39,8
Торгівля; ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку	29,3	34,3	37,5	36,3	33,3	34,1
Діяльність готелів та ресторанів	34,0	37,8	42,7	40,3	39,7	41,1
Діяльність транспорту та зв'язку	33,5	40,4	45,4	43,0	36,6	38,4
Фінансова діяльність	33,0	38,5	41,4	39,2	40,5	40,0
Операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг підприємцям	37,8	41,5	50,1	44,5	45,8	44,2
Надання комунальних та індивідуальних послуг; діяльність у сфері культури та спорту	34,8	40,0	48,6	43,1	43,8	45,7

Примітка: складено за даними [10].

Як свідчать дані таблиці, за останні три роки ситуація дещо стабілізувалася, кількість збиткових підприємств в цілому по Україні знизилась на 4,5%. Однак у деяких галузях економіки ситуація залишається загрозливою, оскільки у 2013 році порівняно з 2012 роком знову спостерігається тенденція росту кількості збиткових підприємств.

Невтішно зберігається ситуація і в машинобудівній галузі. Опираючись на дані, що наведені у таб. 2, зазначимо, що загальна кількість підприємств за 2008-2013 роки знизилась з 11267 до 5103, тобто більш ніж удвічі, значна частка підприємств є збитковими. Хоча за період, що аналізується, кількість неефективно працюючих підприємств зменшилась на 3%, проте їх є ще досить багато (1827 одиниць за даними 2013 року). Як відомо, катастрофічною була ситуація у 2009-2010 рр., що пояснюється наслідками світової економічної кризи.

Таблиця 2 – Кількість машинобудівних підприємств по Україні

Роки	Загальна кількість підприємств	З них			
		прибуткові		збиткові	
		%	одиниць	%	одиниць
2008	11267	62.0	6985	38.0	4282
2009	4993	59.1	2951	40.9	2042
2010	4736	55.7	2638	44.3	2102
2011	4791	62.6	2999	37.4	1792
2012	4546	65.2	2964	34.8	1582
2013	5103	64.2	3276	35.8	1827

Примітка: складено за даними [10].

Загалом частка прибуткових підприємств галузі збільшується, але співвідношення збиткових і прибуткових суб'єктів господарювання становить відповідно 2 до 1, тобто на два ефективно працюючих підприємства існує одне підприємство, яке отримує збитки, що продемонстровано на рис.1.

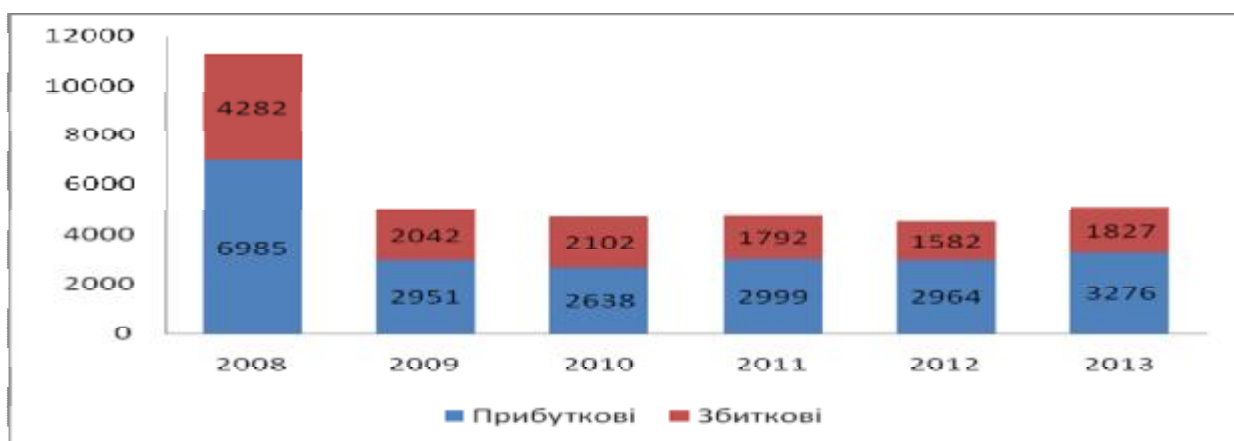

Рисунок 1 – Динаміка структури збиткових та прибуткових машинобудівних підприємств

Аналізуючи діяльність машинобудівних підприємств за обсягами реалізованої продукції та отриманими фінансовими результатами (табл. 3), слід відзначити, що загальний обсяг реалізованої продукції зростає.

Таблиця 3 – Обсяг реалізованої продукції та фінансовий результат діяльності машинобудівних підприємств по Україні, млн. грн.

Роки	Обсяг реалізованої продукції	Прибуток підприємств	Збиток підприємств	Результат діяльності
2008	121780.4	7412	6707.4	704.6
2009	85833	8360.5	6439.4	1921.1
2010	99270.5	10809.8	6333.8	4476
2011	133469	11206.5	2889.2	8317.3
2012	143533.1	12468.6	3199.8	9268.8
2013	117301.9	7178.8	4410.2	2768.6

Примітка: складено за даними [10].

Темпи зростання обсягу реалізованої продукції у порівнянні з попереднім роком динамічно збільшуються, окрім кризових 2009 та 2013 років, і становлять відповідно: $T_{2008}=1,23$; $T_{2009}=0,7$; $T_{2010}=1,15$; $T_{2011}=1,34$; $T_{2012}=1,07$; $T_{2013}=0,82$.

Такі темпи зростання обумовлюються зростанням виробництва транспортних засобів та устаткування, що є наслідком динамічного розширення попиту з боку

вітчизняних підприємств машинобудування, які активізували інвестиційну діяльність та збільшили витрати на оновлення основних засобів, а також підвищили конкурентоспроможність вітчизняної продукції на зовнішніх ринках.

Аналіз динаміки результату діяльності галузі за фінансовим показником відображено на рис. 2.

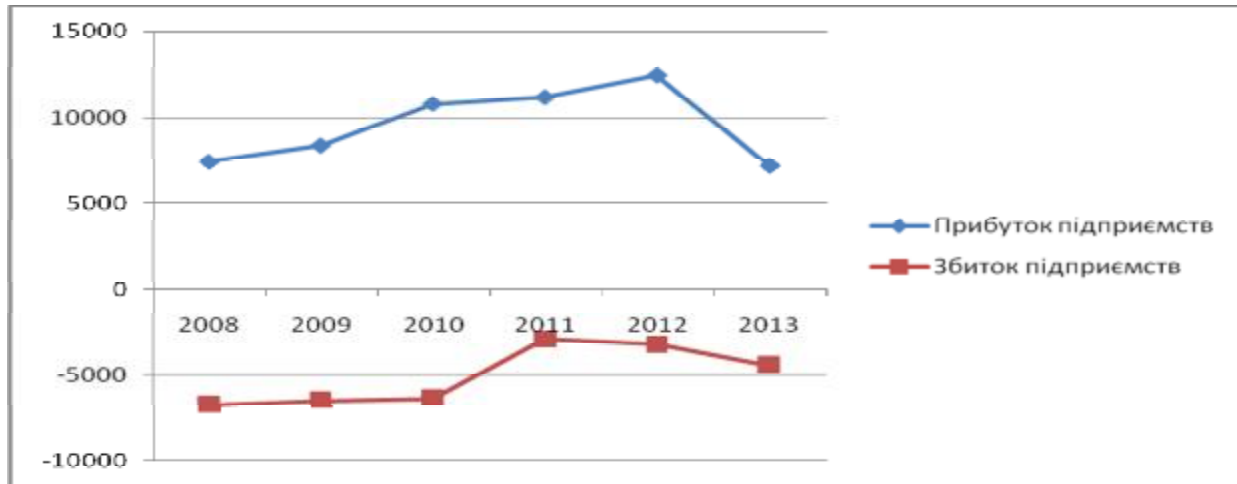

Рисунок 2 – Динаміка результату діяльності машинобудівних підприємств України

Загалом, за означений період сукупний фінансовий результат діяльності суб'єктів господарювання, що досліджується був позитивним (прибутковим), проте, у 2008 році, сукупне сальдо було найменшим за величиною. Слід відмітити, що поряд із зростанням сукупного прибутку, як показують дані табл. 3 та рис. 2, відбувається також зростання сукупного збитку, хоча меншими темпами. Така тенденція не може бути розцінена як позитивний розвиток галузі в цілому. Слід відмітити, що машинобудівні підприємства належать до енерго- та матеріаломістких виробництв, продукція є складною, із значною кількістю комплектуючих деталей та вузлів, а тому має багато цехову організаційну структуру, що обумовлює значні витрати на оплату праці, обслуговування обладнання тощо (табл.4).

Таблиця 4 – Структура операційних витрат реалізованої продукції, та їх рентабельність у машинобудівній галузі України

Роки	% до загальної кількості витрат					Операційні витрати на одиницю реалізованої продукції, коп./грн.	Рентабельність операційної діяльності, %
	Матеріальні витрати	Амортизація	Витрати на оплату праці	Відрахування на соціальні заходи	Інші операційні витрати		
2008	70.7	2.8	11.9	4.6	10.5	96,2	2,9
2009	62.6	4.1	14.7	5.4	13.2	93,3	4,7
2010	67.6	2.8	13.6	5.0	11.0	91,1	7,0
2011	68.1	3.1	14.1	7.3	12.2	89,1	9,3
2012	70.3	3.4	14.4	7.5	11.9	86,3	9,9
2013	70.6	3.6	14.5	7.6	12.1	90,2	6,6

Примітка: складено за даними [10].

Дані засвідчують, що за період 2008-2013 роки частка матеріальних витрат у загальній структурі операційних витрат коливається: спочатку зменшується, а потім, починаючи з 2011 року зростає. У 2008 році вона складала 70,7% від загальної кількості витрат, що є найбільшою величиною за весь досліджуваний період. Майже ідентичним є даний показник і у 2013 році. Така ситуація викликана у першу чергу зміною цін на ресурси галузі. Щодо амортизації, то її величина коливалась у 2008-2009 рр. від 2,8% до

4,1%, що можна пояснити збільшенням частки обладнання, яке мало значний термін експлуатації. У 2010-2012 рр. спостерігаємо покращення стану галузі, про що свідчить зниження частки амортизаційних витрат у загальній їх структурі. Тенденцію збільшення витрат на оплату праці за аналізований період можна також розцінювати як позитив в діяльності машинобудівних підприємств. Щодо значення операційних витрат на одиницю реалізованої продукції (див. табл. 4, рис.3) бачимо, що за період, який аналізується, показник коливався в діапазоні від 96,2 до 86,3 коп./грн.

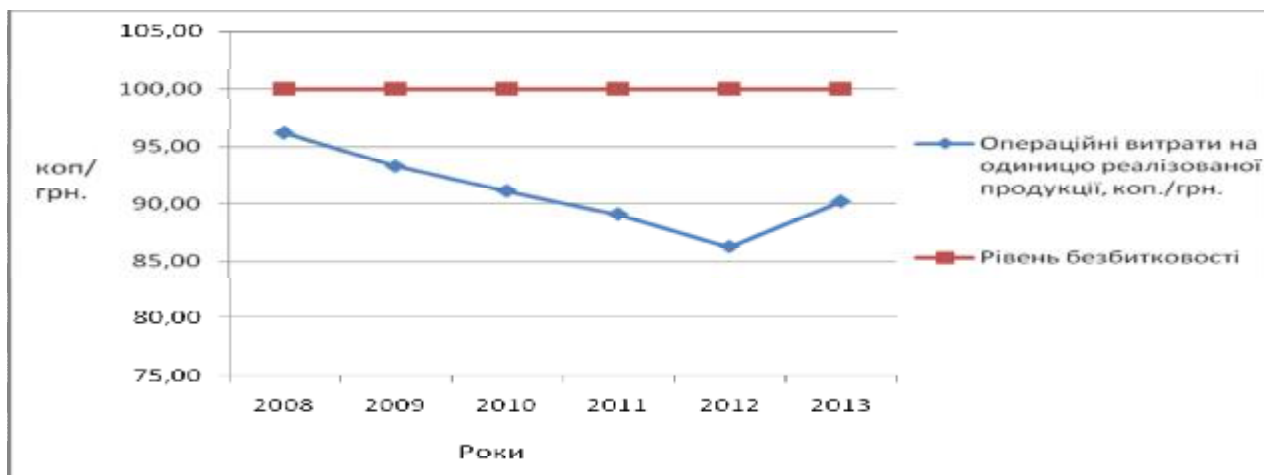

Рисунок 3 – Динаміка операційних витрат на одиницю реалізованої продукції

Особливо складною була ситуація у 2008 році. У період 2011-2012 рр. вона дещо покращилась: обсяг витрат зменшився до 86,3 коп./грн., проте у 2013 році даний показник досягнув позначки 90,2 коп./грн. Загалом, він залишається високим, що свідчить про значну витратомісткість продукції машинобудування. Рентабельність операційних витрат як узагальнюючий показник результатів роботи галузі підтверджує, що сукупна діяльність підприємств галузі залишається низькорентабельною (див.рис. 4).

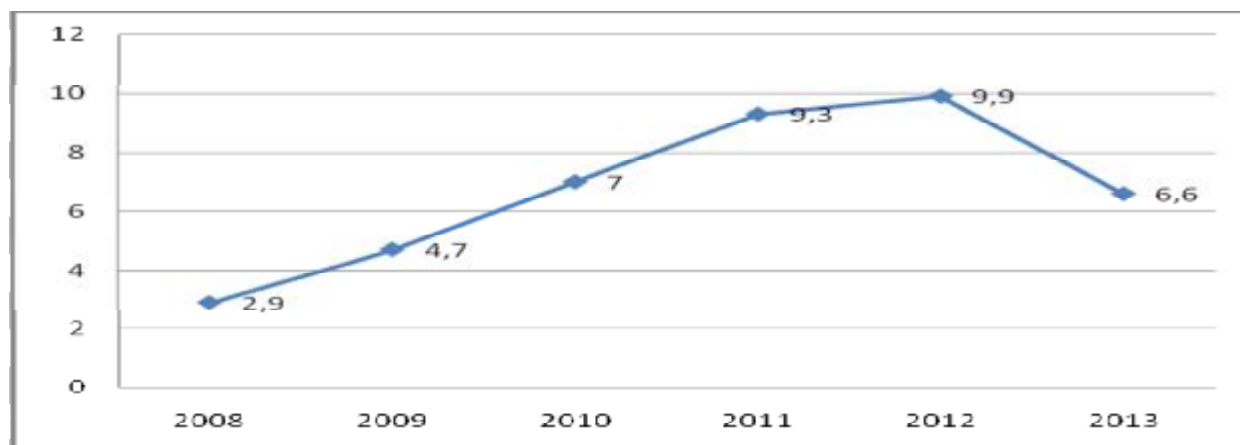

Рисунок 4 – Динаміка рентабельності операційної діяльності машинобудівної галузі

Найнижчим показник рентабельності був у 2008 році. Надалі становище покращилось, хоча значення показника є досить низьким. Така ситуація пояснюється не лише постійним зростанням середнього рівня ціни на продукцію, сировину та матеріали, а також значним зростанням її собівартості. І хоча динаміка рентабельності протягом 2008-2013 р.р. є позитивною, проте чіткої тенденції до зростання не спостерігається через зниження даного показника у 2013 році.

Висновки. Отже, проаналізувавши діяльність підприємств машинобудівної галузі за 2008-2013 рр., бачимо що ситуація є складною і загрозливою для їх економічної безпеки, оскільки більше третини із них були збитковими. Як результат виникають проблеми з виплатою зарплати, перерахуванням єдиного соціального внеску та інших

податків і зборів до державного та місцевих бюджетів, розрахунками за енергоносії, із комунальними службами і партнерами. Підприємства, що знаходяться під загрозою банкрутства, здійснюють негативний вплив на формування держбюджету, так як працівники, які там працюють, можуть залишитися без роботи, що вимагатиме коштів для виплати їм допомоги по безробіттю. Таким чином, в контексті зазначених вище обставин, з метою організації економічної безпеки та стабільного розвитку національної економіки, Україні необхідно створити сприятливі умови для економічного розвитку підприємств і, таким чином, зменшити кількість збиткових машинобудівних підприємств до мінімуму. Для цього слід удосконалити монетарну та фіскальну політику, створити сприятливе соціальне, правове та інституційне середовище. У контексті цього потрібно знизити соціальне навантаження, забезпечити повноцінний правовий захист іноземних інвесторів та впровадити жорсткі заходи для “детінізації” виробничої діяльності. Всі ці заходи є надзвичайно актуальними та своєчасними в постконфліктних умовах та активізації розвитку євроінтеграційних процесів. Проаналізувавши усі викладені обставини, слід зазначити, що на сьогоднішній день перед Україною постала проблема усунення протиріч у процесах інтегрування до світової економіки, з одного боку, та забезпеченням внутрішньої економічної інтеграції, захистом свого внутрішнього ринку, власного товаровиробника і національних інтересів, з іншого. Отже, створення власної ефективної системи економічної безпеки може дати можливість уникнення можливих негативних моментів та наслідків адаптування національної економіки до вимог ЄС, забезпечити її ефективний розвиток та конкурентоспроможність.

Список використаних джерел.

1. Андрушків Б.М. Економічна та майнова безпека підприємства та підприємництва. Антирейдерство : монографія / Б.М. Андрушків, Л.Я. Малюта, В.А. Паляниця та ін. – Тернопіль: Тернограф, 2008. – 424 с.
2. Борейко В. Загроза діяльності збиткових підприємств для економіки України / В. Борейко // Розвиток національної економіки: методологія та практика: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції 15-16 квітня 2014 року, проведеної на базі ДВНЗ “Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника”, м. Івано-Франківськ. – Тернопіль: Крок, 2014. – 285 с. – С. 55-57.
3. Васильців Т. Г. Економічна безпека підприємництва України: стратегія та механізми зміцнення : монографія / Т. Г. Васильців. – Львів: Арал, 2008. – 386 с.
4. Войнаренко М. П. Економічна безпека підприємства в конкурентному середовищі: монографія / [Войнаренко М.П., Дуда Т.Т., Лук’янова В.В., Яременко О.Ф.] за наук. ред. М. П. Войнаренка. – Хмельницький: ХНУ, 2008. – 382 с.
5. Нижник В.М. Україна на шляху до європейської інтеграції: економічна безпека, переваги вибору: монографія / За заг. ред. В.М. Нижника. – Хмельницький: ХНУ, 2008. – 307 с.
6. Турило А.А. Оцінка результативності, ефективності, продуктивності і збитковості підприємства : монографія / А.А. Турило, А.М. Турило. – Кривий Ріг: «Етюд-Сервіс», 2009. – 196 с.
7. Турило А.М. Економічна безпека підприємства : монографія / А.М. Турило, С.Б. Новак, С.В. Капітула. – Кривий Ріг: Видавничий дім, 2009. – 140с.
8. Шемаєва Л.Г. Забезпечення економічної безпеки підприємства на основі управління стратегічною взаємодією із суб’єктами зовнішнього середовища: монографія / Л.Г. Шемаєва. – К.: Національний інститут проблем міжнародної безпеки при Раді національної безпеки та оборони України, 2009. – 357 с.
9. Шкарлет С. М. Економічна безпека підприємства: інноваційний аспект: монографія. / С.М. Шкарлет. – К. : Книжкове видавництво НАУ, 2007.– 436 с.
10. Офіційний сайт Державної служби статистики України : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>

Ключові слова: безпека, витрати, дивіденди, заробітна плата, інвестиційно-інноваційний клімат, конкурентоспроможність, небезпеки, податки, потенціал, прибуток, рентабельність.

Ключевые слова: безопасность, расходы, дивиденды, заработная плата, инвестиционно-инновационный климат, конкурентоспособность, опасности, налоги, потенциал, прибыль, рентабельность.

Keywords: safety, costs, dividends, wages, investment and innovation climate, competitiveness, danger, taxes, potential income, profitability.

УДК 347.78

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ЛЮДСЬКОГО РОЗВИТКУ ЩОДО ОСІБ З ОБМЕЖЕНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ В УКРАЇНІ ТА КРАЇНАХ ЄС

Єлісеєва О.К., д.е.н., професор, Дніпропетровський національний університет ім. Олеся Гончара

Пітірякова К.С., магістр, Дніпропетровський національний університет ім. Олеся Гончара

Єлісеєва О.К., Пітірякова К.С. Порівняльний аналіз людського розвитку щодо осіб обмеженими можливостями в Україні та країнах ЄС

У статті досліджується людський розвиток осіб, що мають категорію інвалідності. Був здійснений аналіз загальної чисельності людей з обмеженими можливостями, а також за статевою ознакою у розрізі країн ЄС та України. Висвітлені особливості соціального стану людей з обмеженими можливостями, дана кількісна характеристика осіб, що мають роботу та отримують державну допомогу. Був проведений порівняльний аналіз програм, розроблених державами, спрямованих на покращення рівня життя людей з інвалідністю. Основною метою таких програм є подолання соціальних бар'єрів, забезпечення комфорту під час переміщення у транспорті, підвищення рівня доступності до освіти та конкурентоспроможності на ринку праці. Дана стаття містить аналітичний огляд державних коштів, що виділяються на виконання цих програм, а також порівняльну характеристику коштів, що виділяються у якості допомоги особам з інвалідністю у країнах ЄС та Україні, зроблено прогноз обсягів фінансування для програм розвитку. У даній роботі також надана оцінка рівня інтеграції громадян з обмеженими можливостями у суспільство у сучасних умовах, наведені та порівняні програми вирішення проблем інвалідності у країнах ЄС та Україні.

Eliseeva O., Pitiryakova K. Comparative analysis of human development in relation to persons with disabilities in Ukraine and the EU.

This article analyzes the development of people with disabilities. It contains the quantity and quality characteristic of the total number of disabled people (by gender for the EU countries and Ukraine). There are shown the social specialties of people with disabilities lives, presented a quantitative characteristic of people who have a job, and who can receive government assistance. It is also developed a comparative analysis of the programs developed by the EU and Ukraine for improving the living standards of people with a disability category. The main goal of such programs is to overcome social barriers, providing comfort when moving in transport, improving access to education and competitiveness in the labor market.